

אוייב העם

בכנסת למען הנהגה של חובת השימוש בחגורות בטיחות. נאמתי על כך עשרות נאומים, ותמהתי שוב ושוב על הבעות-פניהם האדישות של שר-התחבורה (שלושה או ארבעה במיספר, בזה אחרי זה) לשמע הדברים. לבסוף, אחרי שכבר יצאתי מן הכנסת, נתקבל חוק המחייב את השימוש בחגורות — אבל רק מחוץ לעיר.

מאז אני מודעו בכל פעם מחדש כנאש אני עומד לפני רמזור בכניסה לעיר, ורואה כיצד הנהגים ונשותיהם (המחזיקות לא פעם בילד) מתירים את החגורות בהבעה של הקלה. בא לי לצעוק להם: "יש לכם פרצוף סטירי?" לפני שנים רכשתי סוטטאנג לבן יפה — מכונת שי-חיבתיה יותר מכל אחרת שהיתה לי. בשבוע הראשון נהגה בו רחל, אשתי, בעיר. זה היה ערב גשום. היא נסעה כנאות. בפניה חשכה הגיחה מניית מרחוב צדדי, התעלמה מתמרורי-עצירה ודחפה את המוטטאנג מאחור לעבר פינה של בניין. רחל הגרה גוררת-בטיחות, ועל כן יצאה מן העניין בשריטה קלה בפניה. לולא החגורה, היתה מנספת את פניה, ואולי גם את גולגולתה. כל החלק הקידמי של המכונת נמך.

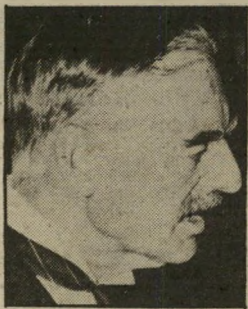
אין שמץ של הגיון בחוק, המחייב את השימוש בחגורה מחוץ לעיר, ולא בעיר, ואילו אתה ואת — אל תמתינו לשרים שלא איכפת להם דבר מילבד פופולריותם, ועל תחשבו כי החגורה קיימת לטובת החוק. היא קיימת לטובתכם. גם כשאתם נוסעים מהבית למכולת. היא עשויה להציל את חייכם וחי יקיריכם.

האיש בעל המיטריה

הסידרה על שנותיו של וינסטון צ'רצ'יל במידבר הפולני טי מסתיימת במפתח הגמורה של נוויל צ'מברליין. הוא היה כסיל. הוא היה תם. הוא האמין לאדולף היטלר. ביגלל אנשים כמוהו לא נעצר היטלר בעוד מועד. כשינתן היה לעשות זאת בלי קושי, עשרות מיליוני הקורבנות של מילחמת-העולם השנייה שילמו את מחיר האיוולת שלו ושל עמיתיו.

כל זה נכון, ובכל זאת — — — פעם ישבתי ושוחחתי עם יעקוב הרצוג המנוח, אחיו החכם של חיים ויראן, שהיה מנכ"ל מישרד ראש-הממשלה ושגריר בקנדה. גילגלנו הירחורים על ליקחי החיסטוריה. הרצוג, שהיה איש נבון ומתון, אמר: א-אפשר להבין את מדיניות-החוק, אם אין מבינים את מדיניות-הפנים. כי ענייני-הפנים הם הקובעים את ענייני-החוק. למשל: את אחד ממעשייה-האיוולת הגדולים של העת החדשה היה היטלר של ממשלת בריטניה במרץ 13 המושבות באמריקה הצפונית בימי המלך ג'ורג' הרביעי. הממשלה עשתה ממש את הכל כדי להביא להתמרדות המתנחלים, מבלי שהיתה לה היכולת לכאף. כך קמו ארצות-הברית של אמריקה.

א-אפשר להבין התנהגות זו, אמר הרצוג, מבלי לדעת מי היו חברי הפרלמנט הבריטי באותה עת. מה היה אופיים? מה המריץ אותם? מה היה עולם מושגיהם? וכאשר כל אחד מהם נסע הביתה, לאיזור-הבחירה שלו — מה הוא שמע שם? מה היתה דעת ציבור בחייו? הבריטים של אז לא היו מוכנים לחתור כהוא זה על זכויותיהם. הם לא הבינו לרוחם של אנשיה-המושבות, ולא היו מוכנים להתפשר עימם כשזה עוד היה אפשרי. הם לא שנו לדבריו המפוכחים של אותו פטריוט גדול, א-דמונד בורק. באחריה כי זאת, שום פוליטיקאי לא היה מוכן לדגול במתניות ובפשרה. הטימטום ניצח. א-אפשר להבין את צ'מברליין, מבלי לדעת כי ב-שנים ההם לא היו הבריטים מוכנים להילחם. הם רצו ב-שלוש בכל מחיר. הם זכי-רו את הקורבנות הנוראים של מילחמת-העולם הראשונה, שנפלו לשוא. הציבור היה מוכן להיאחז ב-כל קש, כדי לשמור על אשליית-השלום. צ'מברליין ביטא את דעת הציבור, צ'רצ'יל לא ביטא תחילה אלא את השקפתו של מיעוט קטן.

צ'מברליין

יתכן שבעוד מאה שנים ישאל ההיסטוריון: מה קרה למדינת-ישראל בשנת 1983? מדוע היא התנהגה בטימי-טום כה נורא? האם כל הפוליטיקאים, בקואליציה ובאר-פוזיציה, היו כסילים? האם לא הבינו כי יחסם לבעייה הפלסטינית ביא לאסון לאומי?

התשובה תהיה: לא דווקא. אמנם, אין מחסור בכסילים בזירה הציבורית. יש די והותר, אך יש גם לא-מעט אנשים נבונים. אחד מהם הוא הנשיא יצחק נבון, שאמר השבוע מה שאמר על הגסיגה, המדינה הפלסטינית ואש-הב. הוא יודע היטב שאלה הם דבריי-הבל. אך הוא ידע כמו שאר הפוליטיקאים שכדאי לדבר כך.

הם עושים בניגוד להבנתם, כי וזחי הדרך הפופולרית. המציאות הפנימית, הנפשית והפוליטית, היא המכתיבה את המהלכים.

הרובה יכול להיות סמל הטימטום. בדיוק כמו המיטריה.

ובלי-התיקשות, מכרסמים" בכוח-העמידה של המדינה. לכרסם — זוהי תכונה של עכברושים. לכך גם התכוון שרון. הדימוי הזה של האוייב הפנימי, עוכר-המדינה, אויב-התרייך, היהודי המטונף, כעכברוש — הרי הוא לקוח במישורן מסירטו של יוזף גבלס על הסכנה היהודית. קטעים מסרט זה הוקרנו בסידרה עמוד האש.

כל זה מלוח, כמובן, במנה גדושה ומחליאה של חנופה דביקה להמונים: יש לנו: "צבא יוצא-מן-הכלל", "חיילים יוצאים-מן-הכלל", "עם יוצא-מן-הכלל", וכמובן — שרון יוצא-מן-הכלל.

קטע זה בהופעתו של שרון — ריח מסויים מאוד נדף ממנו. סכין בגב, "מכרסמים", "צבא יוצא-מן-הכלל", "שונאים אותי מפני שאני עומד" — זה כבר לא איבסן. זה קרוב יותר לאיש שהגיע לשלטון לפני חמישים שנה בדיוק, בינואר 1933.

זכות-קדימה - למה?

אני שונא מיבצעים כמו ליב-יתרום וטלדי ברדיו ובי-טלוויזיה. הם גורמים לי עור-אוזן.

זוהי התנגדות אינסטינקטיבית, ובמשך זמן רב התייתי על קנקה. חשבתי שזוהי תגובה פשוטה על חוסר-הכרי-

שרון המשוע של ראשי הרדיו והטלוויזיה, האדונים יוסף לפיד, טוביה סער וגידעון לביארי. שבועיה-האונות של הרדיו היה אסון, ושידורי-הטלוויזיה טלדי היה מבין ממש. הפוליטיקאים המפוטמים שהשיעו דיבריה-בל תוך גילגול-עניינים חסוד, הקריינות המיסכנות שהפכו לפתע כוכבות-תחקיר — כל זה היה מביש.

אך מדוע הקפיץ אותי דווקא דגם זה של חוסר-כישרון יותר מאשר שאר מעשייה של חבורה זו של חוסר-כישרון בכלי-התיקשות, שנשארו כפסולת במסגרת אחרי שעבר בה הקמח?

יש סיבה עמוקה יותר. אני שונא מיבצעים של כלים ממלכתיים, המבצעים את הציבור כולו לפי פקודה מינה ושמה. נכון, מיבצעים אלה היו מיועדים לשרת מטרות חיוביות, שאין טובות מהן. אך באותן השיטות בדיוק אפשר להציע את ההמונים גם למטרות רעות מאוד. אני זוכר תקופה מסויימת באותה מדינה מסויימת, שבה נדלו רמקולים בכל פינת-רחוב כדי שהעם כולו, מוקן ועד גער, ישמע את קולו של איש אחד. אני אלרגי לרמקולים כאלה. גם כשהם קוראים לנו לתת זכות-קדימה לחיים.

כל-כך קל לשנות במיקצת את המסר, ולתת זכות-קדימה למות!

למי יש פרצוף

חילופי

אם היה משהו טוב באותו מיבצע של הטלוויזיה, טלדי, הרי היה זה הסרט הבריטי (אלא מה?) שבו נפתח המישרד. במרכז של הסרט עמד הלוק המפושט האומר שהגוררות הבטיחות מצילות מיספר עצום של בני-אדם ממות בטוח. זה הוכח מעל לכל ספק, המומחים הבריטיים גם עמדו על כך שאפשר למות בתאונות-דרכים בתוך העיר בדיוק כמו בתאונה שמחוץ לעיר.

אם אתייצב בבוא היום לפני בית-דין של מעלה, וקול מורה-אימה ישאל אותי אילו מעשים טובים עשיתי בחיי, אם ביכלל — אזכיר בקול רועד שלחמתי במשך שנים ארוכות

קראתי את מחזותיו של הנריק איבסן בנעורי המוקד-מים, ושכחתי את מרבית העלילה של אויב העם. אך הדוקטור תומאס סטוקמן נותר בזיכרוני כדמות נערצת. הוא מוכן להילחם לבדו למען האמת והצדק, גם כשהכל נגדו. חיבתו של ההמון ההפכפך אינה שווה פרוטה בעיניו, ואילו הערכים הגדולים, הניצחיים, שווים את הכל.

מחזות כאלה — וכמותם סרטים ורומאנים — הנראים או הנקראים בגיל הרך, מעצבים את אופיו של אדם. אם הנני מה שאני — לטוב ולרע — בודאי יש לאיבסן המנוח חלקיק כלשהו של אחריות לכך.

כשראיתי בשבוע שעבר את אויב העם בטלוויזיה, בעיבוד בריטי מצויין, ראיתי לפתע שזהו מימנט פאסיטי. על כל פנים, רע-יונותיה של איין ראנד לי-קוחים משם. כמעין החת-גבר אינו אלא מהדורה קיי-שטית של אויב העם, כימ-עט לפרטיה-פרטים, כולל עור-העיתון המושחת.

בנאום המסורף משמיע סטוקמן הרבה דברים נכריים, ובכך טמונה הסכנה. הם עלולים לבלבל את מר-חו של אדם, כפי שבלבלו בשעתו את מוחי.

בודאי, כל המצאה גדו-לה היא פרי יצירתו של יחיד, כפי שאומר סטוקמן במחזה. בלי תרומתם של

איבסן

יחידים, בעלי חזון ואומץ-לב, לא היתה האנושות מתקדמת כפי שהתקדמה (במידה שהתקדמה). אדם המותר על האמת שלו למען פופולריות זולה אינו שווה פרוטה. הוא מתאים לכל היותר לכנסת. המילים האחרונות של סטוקמן במחזה — "האיש החזק ביותר בעולם הוא זה העומד לבדו!" — אינן מופרכות, כשהן באות על רקע זה.

אולם ההטפה נגד שילטון הרוב, בטענה שהרוב הוא תמיד מטומטם ונבער מדעת, היא הצעד הראשון בדרך-החתתים המובילה אל הרדנות, אל מחנה-הריכוז, אל אושוויץ.

יש הרבה ליקויים לשילטון הרוב, אך כל עוד הוא מכבד את זכויות המיעוט, זהו המישר הטוב ביותר (או הרע במיעוט) שהמציא האדם.

הצגת סטוקמן כאדם שדעתו נטרפת עליו בהדרגה היא נכונה מבחינת התהליך, הפאזיס הוא מחלת-רוח. הוא דוגל בשילטון של מנהיג יחיד, האדם העליון, בעל החזון והאמת. הוא בז לשילטון הרוב, זהו המסר של איבסן, בפי סטוקמן. בכך מסתיים המחזה. אך ההמשך התגלה במציאות: המנהיג העליון מתגלה כדמגוג עליון, המתניף ליצרים האפלים ביותר של האספסוף, ובכך הוא מביא דווקא לשילטון ההמון בצורתו הגרועה ביותר — שילטון רודני, הדורס כל מיעוט, המבטל את זכויות האדם ואת ערכו.

איבסן לא הבין זאת. למולו, הוא מת ב-1906, כשאדולף היטלר היה בן 17.

המחזה השני

רצה המיטריה שהטלוויזיה תקרין את אויב העם בדיוק אחרי תוכנית מוקד, שבה רואיין (אם אפשר לקרוא לזה ראיין) אריאל שרון.

המחזה נראה כהמשך ישיר של הופעת שרון. שרון שייחק במערכה הראשונה, איבסן כתב את המערכה השנייה. כמו התיקשור סטוקמן במחזה, נראה שרון כאילו לקה במחלת הפאראנויה. הכל רודפים אותו. הכל שונאים אותו. האופוזיציה ואמצעי-התיקשות חורשים מזימות נגדו.

אבל הוא, שרון, בעל האמת הבלעדית, הוא ואפסו עוד, לא ייכנע. הוא יחזיק מעמד. יש לו כוח-עמידה. הוא יעמד. שונאים אותו מפני שהוא עומד. גם הוא יכול היה לבטא את המסר של סטוקמן: "האיש החזק ביותר בעולם הוא זה העומד לבדו!"

במחזותו של איבסן, המסר המקורי של גיבורו הוא אמת. המים המשמשים כמי-מרפא הם אכן מורעלים, וגורמים למחלה. המחזה שבו מכבד שרון שונה. המסר שלו הוא שקר גם במקורו. כל מילה שאמר בתוכנית זו על מילחמת-הלבנון היא שקר, שקל להפריכו.

אך לא השיקרות של המסר היא העיקר במחזה אריק מלך ישראל, אלא המסקנה. במחזה של איבסן, יריבו של הגיבור אינו אדם בעל דעה אחרת. הוא שרון, נוכל, רמאי, אדם מושחת. כך גם במחזהו של אריק, מי שאינו מסכים ועם אריאל-שרון אינו — לדבריו — אדם בעל דעה אחרת. הוא בוגד, עוכר-ישראל, פושע.

האופוזיציה וכלי-התיקשות מעמידים את האינטרס האנוכי שלהם מעל לאינטרס של האומה. המיוצג על-ידי שרון לבדו, הם מוכנים לתקוע סכין בגב הצבא (איפה כבר שמענו זאת פעם?) כדי להפיל את הליכוד ולהגיע לשילטון.

וכאן בא אצל שרון הדימוי הנורא ביותר: האופוזיציה